

Dan D. Farcaș

Martor la evenimentele studențești din Timișoara anului 1956*

După mai mult de zece ani de bulversări, adesea dureroase, “construirea socialismului” nu adusesse – nicăieri în „lagărul socialist” – nici bunăstarea promisă, nici libertățile (de mișcare, de asociere, ale cuvântului ș.a.m.d.) cărora, pe atunci, încă multă lume le ducea dorul. O răbufnire a nemulțumirilor era deci previzibilă. În 23 octombrie 1956, la Budapesta s-a declanșat o insurecție împotriva puterii comuniste. În Banat vestea s-a răspândit imediat, întrucât posturile de radio Budapesta, ca de altfel și cele de la Belgrad și Novi Sad, se auzeau pe aici tot atât de bine ca și cele românești (care au păstrat însă tăcerea asupra evenimentelor), iar limba nu constituia o barieră în calea informării. Așa se face că sămânța răzmeriței a încolțit repede și la noi.

Am asistat la acest moment fiind proaspăt student în matematici la Timișoara. Totul a început pe 30 octombrie, la prânz, când un grup de studenți din anul V al facultății de mecanică a convocat o adunare generală... Eu, în casa de la periferie a bunicilor, unde stăteam, nu auzisem nimic despre toate acestea, dar a doua zi, deci pe 31 octombrie, într-o miercuri, când am trecut dimineața, ca de obicei, prin dreptul clădirilor facultății de mecanică, am remarcat peste tot soldați – atât ruși cât și români – cu baionetele pe armă, iar printre ei și milițieni. Ofițerii nu aveau chipiu ci bonete soldățești și epoleți „moi”, așa că nu-i recunoșteai decât după numărul de stele și după faptul că purtau la brâu pistoale. Brusc am înțeles că armata ocupase campusul. Clădirea facultății de matematică se afla mai în spate. Când am ajuns acolo, am zărit în dreptul intrării figura zâmbăreață a portarului nostru, încadrat de doi milițieni. Chiar în acel moment i-am văzut venind din față pe fostul meu coleg de bancă Ianek Schweinert cu Ioan Bagherea foști colegi de clasă la Reșița – ambii studenți la politehnică. Am vrut să-i întreb ce se întâmplă, dar mi-au șoptit printre dinți – „nu e bine să discuți” – după care au trecut mai departe ca și cum doar ne-am fi salutat.

Eu, cu o inconștientă sinucigașă, m-am îndreptat către intrare, dar unul dintre milițieni mă opri.

- dumneata ce meserie ai aici?

- sunt student...

- azi nu sunt cursuri!

- până când?

- până la noi dispoziții!

- nici după masă? – întrebă un alt student, lângă mine

- nici...

M-am întors și am pășit foarte calm până la colțul străzii, de unde am rupt-o la fugă să-mi ajung din urmă foștii colegi. Apoi am mai întâlnit unul. Așa ne-am lămurit că nu erau cursuri nicăieri. Ajunși în centru, am văzut o demonstrație cu peste 1000 de tineri în spațiul dintre Catedrală și căminul de fete al politehnicii. Neștiind despre ce este vorba, am preferat să mergem la casa unde cei doi stăteau „în gazdă”, nu departe de facultatea de mecanică.

Aici cei doi mi-a povestit ce s-a întâmplat. Ieri la prânz, în sala lor de curs, de la mecanică anul I, cineva a scris pe tablă că toți studenții vor rămâne pe loc pentru o ședință. La început s-au înghesuit într-un amfiteatru, apoi, pentru că ajunseseră la vreo opt sute de persoane, s-au mutat în încăpătoarea sală a cantinei de la mecanică. În prezidiu au apărut Petre Lupu și Ilie Verdeț din partea Comitetul Central PMR, Coriolan Drăgulescu, ministru adjunct al Învățământului, rectorul Alexandru Rogojan și alți oficiali, convinși că vor explica studenților că la Budapesta a fost doar o acțiune izolată a unor huligani. Au fost însă întrerupți cu strigăte tot mai vehemente din sală. Toate intervențiile începeau cu „noi nu vrem să ne opunem partidului, dar...”, după care cereau să se mărească salariile muncitorilor, să se dea

burse la toți studenții, să se asigure libertatea presei, a cuvântului și a întrunirilor. În această atmosferă, s-a citit un memoriu, desigur dinainte pregătit, care cerea autorităților, între altele, retragerea trupelor sovietice din țară, desființarea „sovrom”-urilor, scoaterea limbii ruse ca materie obligatorie din școli, desființarea cotelor obligatorii impuse țăranilor etc.

Când cei din prezidiu au văzut că nu reușesc nici să-i lămurească nici să-i liniștească pe studenți, au ieșit din sală (unii au spus ulterior că pe fereastră...). Cei rămași au format un comitet de organizare a acțiunilor viitoare. Între altele, se preconiza ca toți studenții să intre în grevă dacă revendicările nu sunt satisfăcute. Unii strigau: „suntem între noi, putem vorbi liber”, impresie repede spulberată de identificarea unor indivizi suspecti care nu reușeau să se legitimizeze cu un carnet de student și care, luați la întrebări, dădeau răspunsuri de tipul „sunt student la filologie, la fără frecvență” (formă inexistentă). Cineva a observat că aceștia făcuseră deja liste cu cei mai vehemenți vorbitori. Pe la ora 16 zona a fost împânzită de trupe de securitate. Amicii mei, care fuseseră în sală, au plecat mai devreme. Au fost opriți pentru moment de barajul de militari, dar apoi li s-a spus „să se împrăștie” cât mai repede.

În timp ce Ianek povestea, afară au început să se audă împușcături. Am plecat în oraș, să vedem ce se mai întâmplă. Peste tot erau trupe; pe străzile lăturalnice apăruseră care blindate și camioane militare. La Catedrală soldații tocmai au dispersat cu baionetele demonstrații adunați sub ferestrele căminului de fete al politehnicii; tramvaiele nu opreau, iar milițienii făceau semn pietonilor să circule. Mi s-a părut că văd, pe la colțuri, foarte multe figuri stranii, cu cizme militare, cu „loden” civil, cu șapca trasă pe ochi și priviri piezișe. Am urcat într-un tramvai. Poșta era înconjurată de soldați cu automate, care îndemneau oamenii să circule pe partea cealaltă. Piața din fața facultății de medicină, unde erau și două cămine studențești, era blocată complet de camioane și mulți soldați. La agronomie, studenții se masaseră în fața clădirii.

Am început să ne gândim că părinții noștri vor fi îngrijorați, deci ar fi mai bine să plecăm acasă, la Reșița, până se liniștesc lucrurile. Colegii mei au hotărât să plece azi, iar eu mâine, întrucât mai aveam niște comisioane de rezolvat. Nimănui nu i-a trecut prin cap să dea un telefon; pe atunci acest mijloc de comunicare era dificil și nesigur. În toată Reșița, nu existau decât câteva sute de telefoane, marea majoritate pentru oficialități și uzină, telefoane apelate prin numere cu trei cifre, comutate manual de niște operatoare. Un telefon la domiciliu era un lux pe care părinții noștri nu și-l permiteau.

În cursul după-amiezii situația părea și mai încordată. În timp ce stăteam într-o stație, așteptând tramvaiul, s-au auzit împușcături, apoi rafale de automat. Lumea, îngrozită, fugea să se refugieze pe sub porți. Dinspre medicină au trecut două camioane cu soldați. În sfârșit a venit un tramvai; oamenii din interior păreau isterizați de împușcături, deci mi-am permis o opinie că probabil s-a tras doar în aer. Un moș s-a întors atunci către mine, întrebându-mă confidențial – și... aveți arme? Ce se aștepta oare să-i răspund?

A doua zi dimineața am mai dat o raită prin oraș, deși bunicii mei, la care locuiam, mă rugaseră să nu risc. Era liniște și relativ pustiu în jurul clădirilor învățământului superior, doar prezența militară era aceeași. Ulterior am aflat că încă în seara de 30 octombrie, organizatorii au fost „săltați” de securitate. Toți cei ce erau în sala cantinei, în bună măsură studenți neimplicați în evenimente, care veniseră atunci să cineze, au fost îmbarcați în camioane și transportați într-un lagăr improvizat, la Becicherecu-Mic, la 18 km de Timișoara. În ziua de 31, toate căminele din oraș fuseseră golite, iar studenții adunați astfel – vreo 3000 în total – duși la aceeași destinație.

La ora 11 am plecat și eu la Reșița. Am aflat ulterior că am fost norocos, întrucât o poteră culegea în gară pe toți cei ce aveau figură de studenți și am fost printre puținii care au scăpat. Ajuns la destinație, am constatat că atmosfera nu era mult diferită de cea din Timișoara. Pe poarta fabricii, la Hala Nouă, cineva scrisese mare „Rușii să se care acasă”. Când Johnny Florea, student și el la Timișoara, la medicină, m-a zărit pe stradă, mi-a strigat „măi, de când cu revolu...” dar văzând un milițian a continuat repede cerându-mi o țigară, deși știa că mă lăsasem de fumat. Milițianul ne-a cercetat îndelung cu privirea...

Duminică 4 noiembrie m-am întors la Timișoara. Tot atunci au fost eliberați și ultimii din lagăr. A doua zi s-au reluat cursurile. Am aflat, din relatările colegilor mei mai puțin norocoși, că fuseseră consemnați în niște barăci. Soldații îi implorau să nu iasă, deoarece, în acest caz, aveau ordin să tragă în ei cu mitraliera.

În zilele care au urmat am fost „prelucrați”. Toți studenții au fost interogați, unul câte unul, să spună tot ce știau despre evenimente, organizatori, cu cine au mai vorbit, ideile vehiculate etc. S-au luat declarații și fiecare a fost pus să semneze că a luat la cunoștință că astfel de fapte constituie acte de subminare a statului socialist și că cine va mai face așa ceva o să suporte consecințele. Organizatorii acțiunii au primit până la opt ani închisoare, efectuați apoi integral.

** Text extras din cartea „**Hoinărind prin Reșița pierdută**” de Dan D. Farcaș (ed.II). Cartea a apărut la editura TIM din Reșița.*